

Európai Bíróság: az Egyesült Államok „biztonságos kikötő” adatvédelmi rendszere nem biztosítja az uniós polgárok alapjogainak tiszteletben tartását

---

LEHÓCZKI BALÁZS

Following the revelations made in 2013 by Edward Snowden concerning the activities of the US intelligence services, Maximilian Schrems, an Austrian citizen and a Facebook user, asked the Irish Data Protection Commissioner (Facebook’s European centre is based in Ireland) to prohibit Facebook from continuing transferring his personal data to servers located in the US. He took the view that, in light of these revelations, the law and practice of the US did not offer sufficient protection against surveillance by the public authorities of the data transferred from the EU to that country.

The Court was asked by the High Court of Ireland to rule on whether the Commission’s decision on the adequacy of data protection in the US (the ‘Safe Harbour’ Decision) prevents national data protection authorities from investigating into the actual level of protection in the US of personal data of European citizens.

The Court set out that the Commission failed to demonstrate in the ‘Safe Harbour’ Decision that the US ensures an adequate level of protection of these data. It found that, in the ‘Safe Harbour’ scheme, national security, public interest and law enforcement requirements prevail over the protection of personal data, which can result in indiscriminate and unlimited public interference with the fundamental rights of persons. The Court therefore declared the ‘Safe Harbour’ Decision invalid.

Bevezetés

Amikor Edward Snowden 2013-ban kiszivárogtatta, hogy az Egyesült Államok hírszerző szolgálatai (és különösen a National Security Agency, NSA) a legnagyobb telekommunikációs és internetes cégek, valamint számos állam kormányának aktív közreműködésével gyakorlatilag korlátlan hozzáféréssel rendelkeznek a világhálón keresztül futó vagy ott tárolt személyes adatainkhoz, a nyugati világ vezető politikusi sorra fejezték ki aggodalmukat és értetlenségüket. Különösen az adatvédelemre hagyományosan nagy hangsúlyt fektető Németországban tűnt úgy, hogy az amúgy Amerika-barát elitnek megrendült a bizalma a legfőbb tengerentúli szövetségük iránt.

Mindennek ellenére talán kevesen gondolták, hogy a politikai elhatárolódások és a helyzet azonnali orvoslását sürgető nyilatkozatokon túl kézzelfogható jogi következményei is lesznek a Snowden-botránynak. Pedig az előzmények mindehhez adtak voltak.

2006 májusában az Európai Bíróság megsemmisítette¹ az Európai Közösség és az Egyesült Államok közötti, a személyes adatok továbbításáról szóló megállapodás megkötéséről szóló tanácsi határozatot, és az ezen adatok USA-beli megfelelő védelmét megállapító bizottsági határozatot, mivel azokat az uniós jogalkotók nem megfelelő jogi alapon fogadták el. E határozatok célja a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követően elfogadott azon amerikai jogszabályok európai alkalmazásának lehetővé tétele volt, amelyek az Egyesült Államok területére, területéről vagy területén keresztül járatot indító légi utasszállítókat arra kötelezik, hogy az USA vámhatóságainak elektronikus hozzáférést biztosítsanak helyfoglalási és indulásellenőrzési rendszerekben a „Passenger Name Records”-nak (PNR) nevezett adatokhoz. Ugyan e határozatok megsemmisítésére csak formai és nem tartalmi okokból került sor, és a kérdéses megállapodás megkötéséről végül új határozatot fogadott el az uniós jogalkotó, a Bíróság döntése mégis jelzésértékű volt a tekintetben, hogy a luxembourgi bírák még a legnagyobb horderejű kérdésekben is megkövetelik a jog tiszteletben tartását.

Majd 2014 áprilisában a Bíróság érvénytelennek nyilvánította² az adatok megőrzéséről szóló irányelvet azzal az indokkal, hogy e jogszabály széles körű és különösen súlyos beavatkozást jelent a magánélet tiszteletben tartásához és a személyes adatok védelméhez való alapvető jogba anélkül, hogy e beavatkozás a szigorúan szükséges mértékre korlátozódna.

Egy hónappal később pedig a Google kapott egy lepecsételt ítéletet³ Luxembourgból arról, hogy az internetes keresőmotorok működtetői felelősek a harmadik fél által közzétett weboldalakon megjelenő személyes adatokat érintő, általuk végzett adatkezelésért. Ezen ítélet értelmében, amennyiben egy személy neve alapján indított keresés nyomán megjelenő találati listán egy olyan weboldalra mutató link szerepel, amely a kérdéses személyre vonatkozó információkat tartalmaz, az érintett közvetlenül megkeresheti a keresőoldal működtetőjét, hogy – bizonyos feltételek fennállása esetén – törölje ezt a linket a találati listáról.

A Bíróság tehát már korábban is több fontos ügyben kiállt a személyes adatok védelme mellett, és döntései nem egy esetben ütköztek az Egyesült Államok kormányának egyes területeken elfogadott intézkedéseivel, vagy amerikai nagyvállalatok érdekeivel.

A Schrems-ügy előzményei

A személyes adatok kezeléséről szóló 95/46/EK irányelv úgy rendelkezik, hogy az ilyen adatok főszabály szerint csak akkor továbbíthatók valamely harmadik országba, ha az adott harmadik ország ezen adatok számára megfelelő védelmi szintet biztosít. Az irányelv szerint a Bizottság megállapíthatja, hogy a harmadik ország belföldi joga, vagy a nemzetközi kötelezettségei alapján megfelelő védelmi szintet biztosít. Végül

1 A Bíróságnak a C-317/04. és C-318/04. sz. egyesített ügyekben 2006. május 30-án hozott ítélete.

2 A Bíróságnak a C-293/12. és C-594/12. sz. egyesített ügyekben 2014. április 8-án hozott ítélete.

3 A Bíróságnak a C-131/12. sz. ügyben 2014. május 13-án hozott ítélete.

az irányelv előírja, hogy minden tagállam kijelöl egy vagy több hatóságot az irányelv értelmében elfogadott nemzeti rendelkezések területén történő alkalmazásának felügyelete céljából („nemzeti felügyelő hatóságok”).

Maximilian Schrems osztrák állampolgár, 2008 óta használja a Facebookot. Az Unió területén lakó többi Facebookfelhasználóhoz hasonlóan az M. Schrems által a Facebookra feltett adatokat a Facebook ír leányvállalatától részben vagy egészben az Egyesült Államokban található szerverekre továbbítják, és azokat ott kezelik. M. Schrems panaszt nyújtott be az ír adatvédelmi hatósághoz, amelyben azt állította, hogy az Edward Snowden által 2013ban az Egyesült Államok hírszerző szolgálatának a tevékenységeire vonatkozóan kiszivárogtatott információkra tekintettel az Egyesült Államok joga és gyakorlata nem biztosít elégséges védelmet az ebbe az országba továbbított adatok hatóságok általi megfigyelésével szemben. Az ír hatóság többek között azzal az indokkal utasította el a panaszt, hogy a Bizottság a 2000. július 26i 2000/520/EK határozatában megállapította, hogy az Egyesült Államok az ún. „biztonságos kikötő” rendszere keretében megfelelő védelmi szintet biztosít a továbbított személyes adatok számára. A biztonságos kikötő rendszere számos, a személyes adatok védelmére vonatkozó elvet tartalmaz, amelyekhez az amerikai vállalkozások önkéntes alapon csatlakozhatnak.

Az ügyben eljáró ír legfelsőbb bíróság azzal a kérdéssel fordult a Bírósághoz, hogy a Bizottság e határozata azzal a hatással járó, hogy megakadályozza a nemzeti adatvédelmi hatóság által lefolytatandó vizsgálatot olyan panasz ügyében, amely azt állítja, hogy valamely harmadik ország (a jelen esetben az Egyesült Államok) nem biztosít megfelelő védelmi szintet, és adott esetben felfüggeszték a vitatott adattovábbítást.

A Schrems-ítélet

2015. október 6-án meghozott ítéletében a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a Bizottság azon határozatának létezése, amely megállapítja, hogy valamely harmadik ország megfelelő védelmi szintet biztosít a továbbított személyes adatoknak, nem teheti semmissé, vagy csökkentheti a nemzeti felügyeleti hatóságok számára az Európai Unió Alapjogi Chartája és az irányelv alapján biztosított jogköröket. A Bíróság e tekintetben kiemelte a személyes adatok védelmének a Chartában biztosított jogát, valamint ugyanezen Charta értelmében a nemzeti felügyelő hatóságokra ruházott feladatot.

A Bíróság legelőször is megállapította, hogy az irányelv egyetlen rendelkezése sem akadályozza meg a nemzeti felügyelő hatóságokat abban, hogy a személyes adatok olyan, harmadik országba való továbbítását felügyeljék, amely bizottsági határozat tárgyát képezte. Így a kérelem ügyében eljáró nemzeti felügyelő hatóságoknak még a Bizottság határozatának létezése esetén is jogosultnak kell lenniük arra, hogy teljes függetlenséggel megvizsgálják, hogy valamely személy adatainak harmadik országba való továbbítása tiszteletben tartja-e az irányelvben támasztott követelményeket.

A Bíróság mindazonáltal emlékeztetett arra, hogy egyedül ő rendelkezik hatáskörrel valamely uniós jogi aktus, így a Bizottság határozatának érvénytelenné nyilvánítá-

sára. Következésképpen, amennyiben a nemzeti hatóság, vagy pedig az a személy, aki a nemzeti hatósághoz fordult, úgy ítéli meg, hogy valamely bizottsági határozat érvénytelen, e hatóságnak vagy személynek jogosultnak kell lennie arra, hogy a nemzeti bíróságokhoz forduljon, hogy azok – amennyiben ők maguknak is kételyeik vannak a Bizottság határozatának érvényességét illetően – a Bíróság elé utalhassák az ügyet. Tehát végső soron a Bíróság feladata annak megállapítása, hogy a Bizottság valamely határozata érvényese vagy sem.

A Bíróság ezért megvizsgálta a 2000. július 26-i bizottsági határozat érvényességét. A Bíróság e tekintetben emlékeztetett arra, hogy a Bizottságnak azt kellett megállapítania, hogy az Egyesült Államok – belföldi joga vagy nemzetközi kötelezettségei alapján – az alapjogok védelmének lényegében ténylegesen ugyanazon szintjét biztosítja, mint amelyet a Chartával összefüggésben értelmezett irányelv alapján az Unió biztosít. A Bíróság rámutatott arra, hogy a Bizottság nem állapította ezt meg, hanem a biztonságos kikötő rendszerének vizsgálatára szorítkozott.

Márpedig a Bíróság – anélkül hogy meg kellett volna vizsgálnia, hogy e rendszer az Unióban biztosított védelmi szinttel lényegében azonos védelmi szintet biztosít-e – rámutatott arra, hogy e rendszer kizárólag azokra az amerikai vállalkozásokra alkalmazandó, amelyek csatlakoztak hozzá, az Egyesült Államok hatóságaira azonban nem vonatkozik. A nemzetbiztonságra, a közérdekre vagy a bűnüldözésre vonatkozó követelmények továbbá megelőzik a biztonságos kikötő rendszerét, így az amerikai vállalkozások korlátozás nélkül kötelesek mellőzni az e rendszerben foglalt védelmi szabályokat, amennyiben azok e követelményekbe ütköznek. A biztonságos kikötő amerikai rendszere ezáltal lehetővé teszi, hogy az amerikai hatóságok beavatkozzanak a személyek alapjogaiba, mivel a Bizottság határozata nem említi, hogy az Egyesült Államokban léteznének az ilyen esetleges beavatkozások korlátozására irányuló szabályok, vagy pedig hatékony jogvédelem az ilyen beavatkozásokkal szemben.

A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a Bizottság két közleménye⁴ megerősíti a rendszerre vonatkozó fenti megállapításokat, mivel e közleményekből kiderül, hogy az Egyesült Államok hatóságai hozzáférhettek a tagállamokból e harmadik országba továbbított személyes adatokhoz, és azokat többek között a továbbításuk céljaival összeegyeztethetetlen, valamint a nemzetbiztonság védelméhez feltétlenül szükséges és azzal arányos mérték meghaladó módon kezelhették. A Bizottság ehhez hasonlóan megállapította, hogy az érintett személyeknek nem volt olyan közigazgatási, illetve bírósági jogorvoslati lehetőségük, amely többek között lehetővé tette volna, hogy hozzáférjenek a rájuk vonatkozó adatokhoz, és adott esetben azokat helyesbítsék, illetve töröltsék.

4 Az Európai Parlamenthez és a Tanácshoz intézett, „A bizalom helyreállítása az EU–USA adatáramlások tekintetében” című bizottsági közlemény [COM(2013) 846 final, 2013. november 27.], valamint az Európai Parlamenthez és a Tanácshoz intézett, „A védett adatkikötő működése az uniós polgárok és az EU-ban letelepedett vállalatok szempontjából” című bizottsági közlemény [COM(2013) 847 final, 2013. november 27.].

Ami az alapvető jogok és szabadságok Unióban biztosított védelmi szintjével lényegében azonos védelmi szintet illeti, a Bíróság megállapította, hogy az uniós jog szerint valamely szabályozás nem korlátozódik a feltétlen szükségesre, amennyiben általános jelleggel lehetővé teszi minden olyan személy valamennyi személyes adatának tárolását, akiknek az adatait az Unióból az Egyesült Államokba továbbították, anélkül, hogy a kitűzött cél alapján bármilyen különbségtételt, korlátozást vagy kivételt alkalmazna, és anélkül, hogy objektív kritériumokat írna elő a hatóságok adatokhoz való hozzáféréseinek és későbbi felhasználásának korlátozása érdekében. A Bíróság hozzáfűzte, hogy azt a szabályozást, amely lehetővé teszi a hatóságok számára, hogy általános jelleggel hozzáférjenek az elektronikus kommunikációk tartalmához, úgy kell tekinteni, hogy sérti a magánélet tiszteletben tartásához való alapvető jog lényegét.

A Bíróság ehhez hasonlóan megállapította, hogy az olyan szabályozás, amely nem biztosítja a jogalany számára a jogorvoslat lehetőségét abból a célból, hogy a rá vonatkozó személyes adatokhoz hozzáférést kapjon, vagy azokat helyesbítse, illetve töröltesse, sérti a hatékony bírói jogvédelemhez való jog lényegét, az ilyen lehetőség ugyanis a jogállamiság szerves része.

Végül a Bíróság kimondta, hogy a Bizottság 2000. július 26i határozata megfosztja a nemzeti felügyelő hatóságokat jogköreiktől, amennyiben valamely személy a határozatnak a magánélet, valamint a személyek alapvető jogai és szabadságai védelmével való összeegyeztethetőségét vonja kétségbe. A Bíróság megállapítása szerint a Bizottságnak nem volt hatásköre ily módon korlátozni a nemzeti felügyelő hatóságok jogköreit.

Mindezen indokok alapján a Bíróság megállapította a 2000. július 26i határozat érvénytelenségét. Ezen ítélet következtében az ír felügyelő hatóság köteles kellő gondossággal megvizsgálni M. Schrems panaszát, és a vizsgálata végén határoznia kell, hogy az irányelv alapján felfüggeszse az európai Facebookfelhasználók adatainak az Egyesült Államokba való továbbítását azzal az indokkal, hogy ezen ország nem biztosítja a személyes adatok megfelelő védelmi szintjét.

Zárszó

Ugyan a Schrems-ügy egy Facebook-felhasználó adatainak kezeléséről szólt, az ítélet hatálya azonban kiterjed az európai polgároknak a többi nagy amerikai internetes cég (Google, Microsoft, Apple stb.) által tárolt adataira is, sőt még ennél is jóval messzebbre nyúlik, mivel gyakorlatilag a biztonságos kikötő rendszerének keretében az Egyesült Államokba irányuló valamennyi adattovábbítást érinti.

Ráadásul az ítélet nemcsak a jövőben a tengerentúlra továbbítandó személyes adatokra, hanem a már jelenleg is ott tárolt ilyen információkra is vonatkozik. Így fennáll a lehetősége annak, hogy a döntés a Google-ügyben hozott ítéletet követőhöz hasonló nagyságú ügylavinát indít el a tagállami adatvédelmi hatóságok, illetve a nemzeti bíróságok előtt, amelyekben uniós polgárok az adataik törlésére próbálnak majd rákén-

szeríteni amerikai vagy amerikai érdekeltségű cégeket. Kérdéses az is, hogy miként fogják értékelni a nemzeti adatvédelmi hatóságok azt a körülményt, hogy a joghatóságuk alá tartozó cégek hosszú éveken keresztül tömegesen továbbították egy olyan országba az európai polgárok adatait, ahol az adatvédelem megfelelő szintje – legalábbis a biztonságos kikötő rendszer keretében – nem biztosított. Hiába volt ugyanis a Schrems-ítélet meghozataláig hatályban a 2000. július 26-i bizottsági határozat, azt visszamenőlegesen is semmisnek kell tekinteni, mivel a Bíróság nem korlátozta az ítéletének időbeli hatályát. Márpedig egy semmis határozatra nem lehet alapozni a korábbi adattovábbítások jogszerűségét.